

Marian Váross (1923-1988) – po štúdiu na FF UK v Bratislave študoval v r. 1945-7 na Sorbone a roky 1948-49 strávil v Cambridge. Publikoval najmä v oblasti estetiky, teórie umenia a výtvarného umenia 20. storočia. Určujúcim motívom jeho tvorby však bola všeobecná teória axiológie a jej paralely s poznáním a estetikou. Knižne vydaná *Axiológia* (1970) je skrátenou verziou jeho rukopisnej práce *Axiológia ako teória hodnôt a hodnotenia*. (Cambridge 1949).

Marian Váross bol od roku 1972 až do svojej smrti vyradený z bezprostrednej účasti na vedeckom živote – reflexiou tohto obdobia je výber z jeho tvorby *Úvahy v samote* (Bradlo 1991). V období bezprostredne po ukončení štúdia však mimoriadne výrazne vstúpil na kultúrnu scénu a pôsobením v *Ústave teórie a dejín umenia* (1952-1972, od r. 1970 ako jeho riaditeľ), najmä neobyčajne rozsiahlou tvorbou zasiahol do vývoja teórie dejín umenia. No i tak sa ukazuje, že prinajmenej paralelne, ak nie primárne, bola jeho poslaním vlastne filozofia. Jadro jeho filozofickej tvorby, ktoré zostalo v rukopisnej podobe, pochádza z obdobia rokov 1945-1950: *Osobnosť a hodnotenie* (napísané 1945, 170 s.), *Le fanatisme*. *Nue analyse psychologique et axiologique* (napísané v Paríži 1947, 480 s.), *L'intuitivisme comme theorie de la Connaisance* (napísané v Paríži 1947, 317 s.).

(mo)

Súčasná francúzska filozofia ako systém kultúrnych javov a myšlienok, z ktorých každá má už svoju dlhú tradíciu a vo väčšine prípadov i prvoradé postavenie v európskej filozofii, sa rozčleňuje na veľký počet smerov a systémov, zastupovaných či už školami alebo jednotlivcami. Pokúsime sa zachytiť v charakteristickom profile pokiaľ možno všetky významné filozofické školy, a to podľa delidla, ktoré by sa azda dalo uplatniť takmer na všetky filozofie európskych národov. Pravda, ako každé delenie a typizovanie, i toto bude mať svoj nedostatok v tom, že zachytí predovšetkým veľké myšlienkové prúdy a nebude môcť dostatočne prihliaďať k originalite a nevčleniteľnosti filozofických individualít.

Francúzske filozofické školy môžeme zadeliť do týchto štyroch skupín: 1. marxizmus, 2. existencializmus, 3. kresťanská filozofia, 4. filozofia vied. Najnesúrodnejšou z týchto skupín je štvrtá, a to preto, lebo sa v nej stretávame s dozvukmi filozofie pozitivistickej, bergsonizmu, ako aj so začiatkami novovznikajúcej mladej generácie francúzskych logikov, metodológov a filozofov vied. Pri tom všetkom však má táto skupina jednotiaci charakter v tom, že jej chýba ideologický podklad, ktorý je taký markantný v skupinách predchádzajúcich.

I.

Marxistická filozofia v pravom slova smysle je vo Francúzsku novšieho dáta, hoci práve Francúzsko má najstaršiu sociálnu problematiku a hoci práve francúzski filozofi, sociológovia

a politici stáli pri zrode a polemickom kryštalizovaní marxizmu. V súčasnosti sa k marxistickej filozofii hlásila a hlási pomerne malá, ale tým významnejšia skupina mladých pracovníkov, ktorí vyšli z rozličného predbežného vzdelania a ktorí sa môžu považovať za filozofov, iba pokiaľ im ide o myšlienkovú syntézu.

Nestorom tejto skupiny bol lanského roku zosnulý Paul L a n g e v i n, profesor fyziky na College de France. Langevin bol jedným z najväčších fyzikov súčasnosti, nositeľ Nobelovej ceny, avšak s veľmi vyhraneným sociálnym a filozoficko-syntetickým názorom. Jeho spolupracovníkom bol jeho zať, taktiež fyzik, Jacques S o l o m o n, umučený cez vojnu v Nemecku. Ako filozof je azda najvýznamnejší Georges P o l i t z e r, naturalizovaný Francúz poľského pôvodu. Politzer zomrel spolu so Solomonom. Patrí k tým entuziastickým typom, ktoré pôsobia sugestívne na svoje okolie; Politzer taktó pôsobil ako profesor na parížskej Robotníckej univerzite v r. 1935 až 1936. Pôvodne sa zaoberal psychoanalýzou, ale neskôr, po prehľbenom štúdiu princípov marxistickej filozofie, dochádza ku kritike psychoanalýzy a k jej skeptickému odmietnutiu. Politzer taktó zanecháva hľadisko psychologické a uprednostňuje hľadisko sociologické a historické. Roku 1929 vydal pod pseudonymom A r o u e t pamflet proti Bergsonovi s názvom *Bergsonizmus, filozofická mystifikácia*, ktorý spôsobil mnoho rozruchu svojím útočným štýlom i viacerými pádnymi argumentmi, hoci v tom čase bol Politzer iba vysokoškólakom. Lanského roku vyšli ako posmrtné spisy jeho štúdie *Revolúcia a protirevolúcia v XX. storočí* a *Elementárne základy filozofie*. Toto druhé dielo sú vlastne sobrane Politzerove prednášky z Robotníckej univerzity, zredigované zo skript jeho poslucháčov. Vo svojich prednáškach sa zamieril predovšetkým na kritiku idealizmu a na dôkaz dôležitosti historicko-materialistického hľadiska v riešení súčasnej európskej situácie.

Medzi marxistickými filozofmi uvádzame ešte Pierrea N a v i l l e a, ktorý sa taktiež zaoberá problémom možnosti psychologie v súlade s marxistickým svetonáhľadom. Známa je jeho knižka o tejto otázke. Okrem toho sa Pierre Naville zúčastnil na polemickej diskusii s existencialistami, na adresu ktorých podal niekoľko základných protiargumentov, publikovaných v Sartreovej knihe o existencializme.

Marxistická filozofia sa v pomerne veľkom percente pestuje vo Francúzsku ako filozofia akademická, i keď jej zástupcovia sa nedostali do profesorských sborov na fakultách. Azda najsilnejšiu pozíciu si získala na parížskej vysokej škole politických náuk. Skutočnosť, že komunistická strana vo Francúzsku je teraz v opozícii, dáva zvláštny ráz aj marxistickej filozofii, ktorá je pomerne málo zaťažená možnosťami, vyplývajúcimi z vlastnenia politickej moci. Okrem toho stojí azda za zmienku, že práve spomínaní filozofi-marxisti sa ukázali vynikajúcimi účastníkmi domáceho odboja a národného oslobodenia.

II.

Na druhom mieste uvádzame existencializmus ako najcharakteristickejší smer súčasnej francúzskej filozofie, ktorého osudy neraz pripomínajú osud psychoanalýzy zpred tridsiatich rokov. Práve tak, ako sa psychoanalýza zdala neobyčajne novou, hoci aj sama dokazovala svoje historické súvislosti so staršími názormi, aj existencializmus (u nás zväčša nesprávne nazývaný existencionalizmom) podopiera svoje tézy názormi a mysliteľmi historickými a už známymi. Tento fakt, pravda, býva často predmetom kritiky, ktorá existencializmu vyčíta, že starších autorov vykladá nesprávne a jednostranne.

V krátkosti sa pokúsime existencializmus definovať, porovnať ho a nájsť jeho historické vzory, načrtnúť jeho základný problém a z neho vyplývajúce svetonáhľadové prostriedky, všimnúť si jeho základné formy a charakterizovať jeho popredných súčasných predstaviteľov.

1. Existencializmus je filozofický smer, ale často aj metóda, vyplývajúca z geneticko-funkčnej prednosti existencie pred esenciou, čiže existencializmus hľadá ontologické, metodologické a axiologické dôsledky zo základného poznatku, že existencia čiže jestvovanie v čase a priestore, je jediným faktom, ktorý bezpečne vyplýva z uvedomenia si seba a z uvedomenia

si vzťahu medzi subjektom a objektom. Ontológia podstaty je podľa toho neoprávnená alebo druhotná konštrukcia, ktorú každý úprimný jednotlivec má, podľa existencionalistov, považovať za obyčajný sebaklam.

2. Pokiaľ ide o filozofické vzory, na ktorých sa existencionalisti učili, tu treba predovšetkým spomenúť fenomenologov, najmä Heideggera a Jaspersa. Heideggerov fenomenologický existencionalizmus so svojimi subjektivistickými a pesimistickými závermi bol pre francúzskych existencionalistov východiskom. Ale na rozdiel od Heideggera snažia sa existencionalisti dať svojej filozofii inú emocionálnu náplň; tvrdia o sebe, že sú optimisti, lebo pravý optimizmus má podľa nich dostatočný podklad v správnom ontologickom postavení problému človeka.

V staršej filozofii našli existencionalisti kongeniálneho ducha v dánskom romantikovi Kierkegaardovi, ku ktorému sa však nehlásia všetci rovnako.

Pokiaľ ide o literárne vzory existencionalistov, možno zistiť ich značnú formálnu príbuznosť s naturalistami, i keď tendencia ich tvorby je iná. Existencionalisti sú taktiež autori deskriptívni, no nespokojujú sa s náznakom, ktorý je u nich podmienený osobitnou noetikou.

3. Základný filozofický problém existencionalizmu je v uvažovaní o pomere existencie a esencie čiže o pomere bytia a súcna. Metóda, ktorú používa existencionalizmus na riešenie tohto problému, je fenomenologická analýza. Existencionalizmus sa usiluje podať riešenie týchto principiálnych otázok systematickej filozofie:

- a) ontologický problém (predovšetkým problém človeka)
- b) axiologický problém (s vetvou estetickou a morálnou)
- c) psychologický problém.

Za východisko ontologického uvažovania by sa dalo brať Descartesovo Cogito, pravda, existencionalisti nedochádzajú pomocou neho k určeniu nijakej podstaty, ale, naopak, značí pre nich výslovne existenciálny súd. Subjekt je pre existencionalistov svojzákonnou existenciou, ktorá je v časovo-priestorovom vzťahu k ostatným analogickým existenciám. S noetického hľadiska tieto existencie sa majú pre subjekt ako fenomény, preto k ich zmocneniu sa slúži spomínaná fenomenologická analýza, ktorá je zároveň podkladom každého definovania objektu.

V axiologii je existencionalizmus dôsledne subjektivistickým s výhradou, že možno dôjsť k niektorým sociálne platným hodnotám. Možno povedať, že ak iné základné problémy, ktoré existencionalizmus rieši, sú významné s hľadiska filozofickej systematiky, tak existencionalistické riešenie problému hodnôt a hodnotenia je vlastným ťažiskom tejto filozofie. Existencionalizmus, ako spomenieme nižšie, je predovšetkým filozofiou človeka a filozofiou života, filozofiou obsahovou s presne definovateľnou tendenciou, z čoho je pochopiteľné, že existencionalistov v prvom rade zaujíma nadhodenie a riešenie axiologickej problematiky. Existencionalizmus s hľadiska svojej ontologickej skepsy (teda nielen skepsy noetickej) kritizuje objektivistické a absolutistické teórie hodnôt ako neadekvátne charakteru a existencii človeka; ba takéto, výchovou dávané a tradíciou prenášané hodnoty sú výslovným sebaklamom. Človek si má uvedomiť všetky determinanty svojej existencie, nikdy nemá zabúdať na osamotenosť svojho individuálneho vedomia, ale s hľadiska týchto skutočností má dôjsť k pravej slobode poznania a má primeraným spôsobom uplatňovať práva, vyplývajúce z nejestvovania objektívneho normotvorného princípu.

V psychologické oblasti venujú existencionalisti primárnu pozornosť individuálnej psychológii. Pokiaľ ide o jej metódu, používajú najradšej deskriptívnu kazuistiku. Ťažisko psychologickéj tvorby existencionalistov tkvie v ich beletristickej spisbe, lebo, ako je známe, sú takmer všetci zároveň filozofmi a spisovateľmi. Najobľúbenejšími literárnymi druhmi sú u nich román a dráma. Z tohto filozoficko-literárneho biartizmu u existencionalistov vyplýva závažný poznatok o ich teoretickom myslení: sú pomerne vzdialení špekulácii, sú však so svojimi teoretickými filozofickými základmi spojení emocionálnou vierou, sú predovšetkým životnými pozorovateľmi a naoko nezainteresovanými komentátormi, uspokojujúcimi sa s postavením problémového napätia bez zjavnej vôle zásadne ho riešiť.

Diela existencionalistov nemajú ustálený charakter. Sú medzi nimi autori, ktorí inklinujú ku skepcе a k pesimizmu, a sú aj takí, ktorí hlásajú osobitnú teóriu slobody, ktorú odôvodňujú tým, že niet nijakého determinizmu a nijakej podriadenosti človeka nijakému nad ním stojacemu princípu. Človek sám je normotvorným činiteľom, ktorý si sám kladie životné princípy, je teda zbavený akejkolvek viazanosti. Ide len o to, aby prehľboval znalosť o samom sebe, aby našiel subjektívne kritériá užitočnosti vlastnej existencie, slovom, aby žil svoj život naplno.

Takto je existencionalizmus eminentne filozofiou života, a to, podľa Sartrea, filozofiou humanistickou v tom smysle, že koncentruje celé svoje mysliteľské a umelecké úsilie na človeka a na dôsledky, ktoré vyplývajú z faktu jeho existencie.

Existencionalizmus má však ešte jednu závažnú vlastnosť, ktorá vymedzuje jeho genezu a historické určenie: hoci má svojich dejinno-filozofických predchodcov, je to predovšetkým filozofia XX. storočia, a to filozofia západného, špeciálne francúzskeho človeka. Súčasný francúzsky človek má svoje osobitné krízy politické a svetonáhľadové, ktoré sú chápatelne len z vývinu francúzskej kultúry za posledných 150 rokov; dnes, možno povedať, vrcholia tieto krízy v existencionalistickej otázke o smysle ľudského života. Keďže tu nejde o zjav ojedinelý, ale o príznačnú kolektívnu mentalitu, možno si vysvetliť, prečo existencionalizmus vzniká práve vo Francúzsku a prečo sa tak rýchlo šíri. Učiteľia existencionalistov, K i e r k e g a a r d, H u s s e r l, H e i d e g g e r, J a s p e r s, stáli k dispozícii aj ostatným národným filozofovi, ale ani jedna z nich nereagovala na nich tak spontánne ako práve mladá filozofia francúzska.

Keby sme chceli vznik existencionalizmu osvetľovať aj politicko-historicky, mohli by sme analogizovať so vznikom existencionalizmu v Nemecku po prvej svetovej vojne. Vtedy sa totiž rozvíja filozofické myslenie Heideggerovo, ktoré je k vtedajšej situácii v Nemecku v tom istom pomere, v akom je dnes Sartre s existencionalistami k súčasnej situácii vo Francúzsku. Nemení tu fakt, že Nemecko bolo vtedy porazené a že dnešné Francúzsko patrí k víťazným mocnostiam. Je pravda, že druhá svetová vojna zanechala v dnešnom Francúzsku symptomy kultúrno-politickej porážky, narúšajúcej doterajšie celkové národné a mravné sebavedomie národa.

Existencionalizmus však pravdepodobne nezostane vplyvným iba v samotných hraniciach Francúzska, a to najmä preto, že nie je uzavretým filozofickým systémom, ale predovšetkým mysliteľskou metódou či hľadiskom, ktoré má východisko v niektorých základných axiomatických poznatkoch. „Rozporenie mysli“, badateľné vo Francúzsku, možno totiž pozorovať aj v iných krajinách, napríklad ako charakteristickú črtu istých menších spoločenských celkov, tried, vrstiev a pod.

Preto existencionalizmus ako filozofia nie je záležitosťou čisto francúzskeou. Základné axiomy existencionalizmu sú bežné a známe aj inde. Ak sa dnes volá u nás po renesancii vo filozofii a v literatúre a po osviežení ich svetonáhľadových perspektív práve existencionalizmom, je to nielen hluché epigonstvo, ale s filozofického hľadiska celkom nesprávne pochopený problém. Je síce pravda, že francúzsky existencionalizmus má niektoré svoje originálne tézy, ale na druhej strane neslobodno zabúdať, že tieto tézy sú vlastne len dôsledkami niektorých omnoho základnejších premis, o ktorých filozofia už dávno diskutovala a ktoré tvoria celý jeden pól filozofického myslenia vôbec. V zásade totiž nejde o nič iné ako o protiklad pojmov esencie a existencie, s ktorými korelujú – ako podobné protiklady – objektivistické a subjektivistické svetonáhľady. Ak by sme chceli vo veľmi hrubých obrysoch typizovať, dostali by sme delenie všetkých jestvujúcich filozofických svetonáhľadov do dvoch skupín: na existencionalistické a esencionalistické.

Z protikladu týchto dvoch hľadísk vyplýva systémové zaradenie existencionalizmu a jeho foriem. Na jednej strane vymedzuje totiž spomínané delenie podľa ontologických princípov esencia-existencia existencionalizmus ako svetonáhľad, ktorý má svoje definovateľné historické

korene, ktorý má svoju typológiu či charakterológiu (pokiaľ ide o konštitucionálne a emocionálne požiadavky, aké kladie na svojich vyznavačov), ktorý má tak isto svoju spoločenskú funkciu (lebo jeho vznik, ako u každej „psychózy“, je podmienený osobitnou spoločenskou situáciou a mentalitou) a konečne, ktorý má svoj veľmi vyhranený filozofický protipól práve v esencialistických svetonáhľadoch.

O existencializme sa hovorí, že ho charakterizuje veľmi živo pociťovaná ontologická či metafyzická hrôza ako uvedomenie si bezútešného a osamoteného postavenia človeka vo vesmíre. Hoci takýto zážitok už sám predisponuje k istému filozofickému hľadisku (a veľká skupina ľudí rieši takýto zážitok práve v duchu existencialistov), predsa v rámci tejto „emocionálnej determinanty“ u existencialistov vidíme rozptyl; dá sa povedať, že tento rozptyl je podmienený rozdielnou intenzitou vyznievania pudu sebazachovania, objavujúceho sa pri zážitku metafyzickej hrôzy. Podľa toho dostávame tri skutočne jestvujúce formy existencializmu: ateistický, kresťanský a esencialistický. Teda od krajného „atranscendentizmu“ až k skutočnému esencializmu.

Pre prehľadnejšiu systematicku možno postaviť oproti trom druhom existencializmu tri druhy existencializmu; vznikne potom nasledujúca tabuľka:

1. Esencializmus teologický
(Platón, Augustín).	1. Existencializmus ateistický.
2. Esencializmus konceptualistický
(Aristoteles, Tomáš).	2. Existencializmus kresťanský.
3. Esencializmus fenomenologický
(Husserl).	3. Existencializmus esencialistický.

Každý z týchto troch druhov existencializmu má svoju filozofiu a svojich predstaviteľov. Takmer o každom z nich platí, že je nielen filozofom, ale aj literátom.

1. Existencializmus ateistický reprezentuje dnes najpopulárnejšia osobnosť vo francúzskej filozofii a v cudzine najznámejší existencialistický autor Jean Paul Sartre. Vyšiel z psychológie, kde uverejnil diela *Imagination*, 1938, *L'imaginaire*, 1940, *Esquisse d'une théorie de l'émotion*, 1939.

Základným jeho filozofickým dielom je *L'être et le néant*, 1943, kde rozoberá svoju existencialistickú ontológiu. Keďže toto dielo je veľmi ťažké a dalo podnet k niektorým nedorozumeniam, uverejnil Sartre malý a už známy spis, *L'existentialisme est un humanisme*, 1946. Od Sartrea sa čítajú a hrajú aj početné romány a drámy, ktoré síce nepatria do našej témy, no v duchu existencialistov románová a dramatická tvorba je rovnako významná ako filozofické dielo. Beletria je potom aplikáciou existencialistickej metódy na konkrétny život.

K ateistickým existencialistom treba rátať ďalej literátov Simone de Beauvoir, Alberta Camusa, Georgesa Bataillea, ktorí sú čiastočne známi aj u nás, a zároveň psychologa Merleau-Pontyho, dnes jedného z popredných teoretikov existencializmu. (Najcennejšie dielo je *Phénoménologie de la perception*, 1945.) Nakoniec sem patrí axiolog Raymond Poincaré s publikáciami *La création des valeurs*, 1944 a *La compréhension des valeurs*, 1945. Keďže však ide o tézy doktorské, ich autor sa nemohol postaviť na vyhranené existencialistické stanovisko, ale obmedzuje sa len na dôkaz nemožnosti podkladu objektívneho hodnotenia a objektívnych hodnôt.

2. Kresťanský existencializmus reprezentuje vo Francúzsku Gabriel Marcel, filozof a literát, ktorý pôsobil podnetne najmä svojim predvojnovým filozofickým denníkom *Journal métaphysique*, 1930. Je to práve kresťanský existencializmus, ktorý nadväzuje na Kierkegaarda a jeho spisy *Denník*, *Traktát o zúfalstve*, *Filozofické drobničky* a *Obava a strach*, ktoré sa v posledných rokoch prekladajú do francúzštiny a ktoré interpretovali a filozoficky komentovali Régis Jolivet a Jean Wahl.

3. Existencializmus esencialistický má svojho, vlastne jediného, predstaviteľa vo vynikajúcom mysliteľovi Louisovi Lavaellovi. Ide mu o preklenutie spomínanej antinómie esencia-existencia, čiže o syntézu existencializmu s esencializmom, ktorá sa mu, ako veriacemu

kladie ako nevyhnutná požiadavka. Princíp jeho syntézy spočíva v podstate v tom, že na jednej strane súhlasí s Heideggerom a Sartreom, pokiaľ definujú človeka a jeho aktivitu, teda pokiaľ ide o človeka ako existenciu s časovopriestorovými súradnicami, ale okrem toho je Lavelle aj platonikom s ontologickým pojmom Boha. Lavelle vymedzuje existenciu Boha ako bezhraničnú, a keďže podľa neho bezhraničná existencia je stredobodom všetkých esencií, ktoré sú jej vlastne imanentné, môže byť Lavelle existencialistom i esencialistom zároveň, bez porušenia ontologickej primárnosti existencie. Boh je existencia, v ktorej sú obsiahnuté zákonitosti, vlastne platónske idey ostatných existencií. Boh existuje, jeho idey sú esenciami, podľa ktorých sa riadi existencia ostatného sveta. Lavellovi sa takto naoko podarilo preklenúť protiklad týchto dvoch ontologických princípov a nadto podať čisto existenciálny dôkaz Boha. Nie je namieste rozoberať tu hlbšie a kriticky túto filozofiu, ktorá má síce vysokú hodnotu mravnú, no je v mnohých otázkach disputabilná.

Existencionalizmu sme venovali v tomto prehľade väčší úsek preto, lebo je filozofiou „módnou“, aj u nás často spomínanou, no bez znalosti základných princípov jej logického a systémového zdôvodnenia.

III.

Tretou pomerne veľkou skupinou francúzskych filozofov sú autori kresťanskí, ktorí, ako takmer v každej súčasnej spoločnosti, pestujú novotomizmus, prípadne sa usilujú dedukovať novšie dôsledky zo základných axiém náboženského učenia. Čiastočne sem patria už spomínaní Gabriel M a r c e l a Louis L a v e l l e, ale najmarkantnejším laickým predstaviteľom čistej kresťanskej filozofie je tu Jacques M a r i t a i n, nateraz francúzsky veľvyslanec vo Vatikáne. Nebudeme sa širšie zastavovať pri tejto skupine, lebo jej problematika i jej mysliteľské metódy sú spoločné celej kresťanskej filozofii napriek istým špecifickým nuansám, ktoré odlišujú túto filozofiu u jednotlivých národov.

IV.

Vo štvrtej skupine spomenieme filozofov, ktorí sa vymykajú hrubému deleniu na marxistov, existencionalistov a kresťanských filozofov. Spoločnou črtou veľkého percenta tejto skupiny je záujem o vedecké problémy, o filozofiu vied.

Najmarkantnejším mysliteľom tohto druhu je Gaston B a c h e l a r d, profesor filozofie vied na Sorbonne. Ústredným Bachelardovým problémom je vedecká metodológia a jej aplikácia na noetiku ako základnú filozofickú disciplínu. Zaoberá sa skúmaním špecifickej noetiky v matematike, vo fyzike a v chémii. (Sám bol pôvodne laborantom vo fyzikálno-chemickom laboratóriu a len neskôr dosiahol všetky akademické hodnosti.) Charakteristikou jeho mysliteľského profilu je skepsa na jednej strane a isté metafyzické tendencie na druhej. Možno povedať, že Bachelard je v tomto smere typickým Francúzom: emocionálne je metafyzikom so záujmovým sklonom k mystike (obdivuje Pascala) a racionálne je skeptikom pozitivistického razenia. Oficiálne sa zvykne Bachelardova filozofia nazývať nadracionalizmom, a to preto, lebo kladie veľký dôraz na intuíciu, pravda, nie čisto v smysle bergsonovského iracionalizmu, ale ako nadracionálne nazeranie syntézy. Bachelard má široký záujmový okruh; vyzná sa práve tak v prírodných vedách, ako vo filozofickej systematike, v dejinách filozofie a v psychoanalýze.

Ďalej treba spomenúť aspoň krátko N o g u é h o s jeho skúmaním genezy zážitkového priestoru a času, P r a d i n e s a, P a r o d i h o a L e S e n n e a ako idealistov, Étienne S o u r i a u a, profesora estetiky na parížskej univerzite, ktorý sa okrem toho venuje aj ontológii, Georgesa G u r v i t s c h a ako etika, J a n k é l é v i t c h a, A r o n a, D a l b i e z a, A l q u i é h o. U všetkých je pre ich posledné spisy charakteristický problém existencie, ktorý rozvíril celú súčasnú francúzsku filozofiu. Inak sa títo autori k existencionalizmu nehlásia.

Popri nich vzniká akási konkurenčná protixistencialistická skupina, ktorá sa označuje ako *personalisti*. Na jej čele stojí Emmanuel M o u n i e r. Personalisti, ako ukazuje názov, opierajú sa o niektoré staršie koncepcie; tak sa u nich nájdu dozvuky filozofie Leibnizovej, a najmä psychologie W. Sterna.

Napokon treba uviesť ako charakteristiku, že francúzska filozofia súčasnosti nie je filozofiou systémov, ale filozofiou prenikavo analyzovaných problémov. Odtiaľ dosť špecifický vzťah k dejinám filozofie u Francúzov na rozdiel od vzťahu k dejinám vied. Dejiny filozofie reprezentuje dosiaľ Émile B r e h i e r, známy svojimi dejinami filozofie, potom Étienne G i l s o n ako historik stredovekej filozofie, Jean W a h l, historik súčasnej filozofie, básnik a zároveň znalec filozofie starovekej, G u é r o u l t, ktorý sa zaujíma predovšetkým o dejiny novovekej nemeckej filozofie, Jean L a p o r t e ako kartezián a historik stredovekej mystiky, R o b i n ako bádateľ v antickej filozofii, a rad iných.

Nakoniec aspoň poznámku o štýle francúzskych filozofov. Všeobecne sa vie, že Francúzi vedia vyjadriť i najkomplikovanejšie myšlienky skvelým slohom a ľahko srozumiteľnou formou. K tomu len toľko, že práve niektorí vynikajúci filozofi – beletristi sú vo svojich filozofických dielach veľmi ťažkí azda pod vplyvom ich školenia na nemeckých filozofických vzoroch. Ukážkou môže byť hneď základné dielo Sartreovo, ktoré vyžaduje nielen odbornú erudíciu, ale predovšetkým vytrvalosť.

Duch súčasnej francúzskej filozofie, ako sa prejavuje v širokej mentalite dnešného francúzskeho človeka na jednej strane a vo svojich mysliteľských vrcholoch na druhej, závisí vo veľkej miere od spôsobu školenia. Takto by okrem kultúrno-politického faktora, o ktorom sme hovorili v súvisi so vznikom existencializmu, pristupoval čistý faktor pedagogický, spočívajúci v osobitnej povahe štúdia filozofie na francúzskych stredných a vysokých školách, ako aj v postavení filozofie vo francúzskom kultúrnom živote. Tieto otázky sa však našej témy priamo netýkajú. (1947)

Prevzaté z: *Philosophica slovac*a 1946-7, s. 246-253